

«Križi in težave rejenedga bratca», ki ga imamo v Tavzesovem prevodu), potem Sandre, Genevoix in lani Henry Deberly.

To pot je prejel imenitni «prix Goncourt» pisatelj Maurice Bedel, katerega do 7. decembra 1927. leta še dobro informirani poznavalci novega francoskega slovstva niti po imenu niso poznali. Pisatelj nagrajenega romana «Jérôme... 60° severne širine», ki ga Goncourtovci smatrajo za najboljše delo minulega leta, je bil kot sin pariških staršev rojen dne 30. decembra leta 1884. v Parizu. Razen drobne zbirke verzov «Le Cahier de Phane» (1913) Bedel, ki je po poklicu zdravnik in je vso vojno odslužil na fronti, v Vogezih in v francoski Afriki, potem pa živel v Norvegiji kot tajnik nekega zbiralca francoskih umetnin, ni še ničesar publiciral. Zdaj je postal takoj prvi njegov roman deležen tako visokega odlikovanja. Pisatelj opisuje v njem norveške družabne in zlasti družinske običaje in se v ljubavnem razmerju med francoskim pisateljem Jérômeom in norveško gospodično Uni Krag v potenosti dotika norveških svobodnjaških nazorov o ljubezni, zaroki, poroki in razporoki, primerjajoč jih s francoskimi buržujskimi predsodki o teh človeških paktih in zadevah. Osvežujoče sije v to duhovito, delikatno knjigo resna, zastrta lepota severne pokrajine. Roman je zbudil takoj po oceni Goncourtovcev ostre polemike. Zlasti André Gide je trpko napadel pisatelja, češ, da je knjiga žaljiva za Norvežane in Francoze, za vse hkrati, ker i tem i onim pripisuje nevredne lastnosti. Tudi norveški časopisi («Tidens Tegn», «Aftenposten», «Dagbladet» i. dr.) vidijo v romanu preveč satire in neodkritostrčnosti. Avtor pa neustrašeno stoji na braniku za svoje delo, naglašujoč, da so mu Norvežani zelo pri srcu, da ljubi njih lepo domovino, da je pisal brez zlih in posmešnih misli o navadah te severne države in da bi lahko knjigi dal naslov: «Jérôme... v deželi brez laži».

Znano nagrado «Fémina — Vie Heureuse», ki jo daje ženski jury, je dobila letos pisateljica Marie Le Franc za roman «Grand Louis l'Innocent». Knjiga te slovstvenice, ki živi zdaj kot učiteljica osnovne šole v francoski Kanadi, je delo novoromantičnega kova, ki v junakinji Evi prikazuje dosti večno ženskega. Gre za varano žensko, ki se je zatekla v samoto, v kočo na bretonski goljavi, kjer spozna invalida, ki mu je vojna vzela dar govora in omračila pamet. Tega strtega revčka Eva, sama močno življenja trudna, z ljubeznijo počasi, počasi obudi k besedi in duhovni zavesti. In zdi se ji, da se je v njegovo prebujeno življenje prerodil spet tisti njen prvi, ki jo je zapustil... V neverjetno vsebino je lepo vtkana bretonska pokrajina, morje, zapuščene lande, žalostne, viharne noči.

Pavel Karlin.

Prispevek k teoriji umetniškega ustvarjanja. Ta teorija je danes zelo v cvetju. O umetniškem ustvarjanju se razpravlja in razmotriva vsevprek: govori se o njem z visokimi, zagonetnimi, katedrsko-učenimi besedami, včasih zelo duhovito, še češče pa s plehko mnogobesednostjo, jalovim ugibanjem, votlim psihologiziranjem. Ako kdo teh teoretikov vpraša umetnika samega, mu bo ta najčešče odgovoril, da je njegovo ustvarjanje neprekinjena, kruta borba, pred vsem trdo in naporno delo; naprezanje vseh sil in sposobnosti, umskih in srčnih, fizičnih in psihičnih; da stvarjanje ni samó ekstatična zamaknjenost in lagodno plavanje pod oblaki, temveč neka trda in neizprosna realnost, ki si v mukah in dvomih, s trdim in težaškim delom (kateremu se ne dá primerjati noben fizičen napor) gradi nov, lasten svet, ki je v svojem bistvu neizmerno globlji in resničnejši od vsega vnanjega videza okrog nas. Neprestana krvavitev iz vseh žil — to je ustvarjanje umetnine. Zato je porod visoke in čiste umetnine najvažnejši akt na svetu.

Občinstvo, široka publika je seveda drugih misli. Široka publika meni, da ni nič lažjega pod solncem nego pisanje pesmi in povesti in gledaliških iger, slikanje podob; samo nekoliko talenta je treba in vse se opravi igrave. Zato gleda občinstvo v umetniku brezkoristnega člana družbe, nekoliko abnormalnega sanjača, ki se ukvarja z nepotrebni rečmi. Danes se to «naziranje», včasih prikrito, včasih odkrito, tudi med tako zvano inteligenco izraža na posebno grob in sirov način.

O tej stvari je napisal veliki angleški pisatelj Joseph Conrad (ki je bil rodом Poljak!) nekaj prav tehtnih, premisleka vrednih stavkov, ki jih je vklestil v jako mično in zabavno zgodbo. To dogodbo prinašamo svojim čitateljem v pouk in zabavo. Fina, delikatna ironija, ki veje izmed vrst, se lahko presliši — zgodba je vzlic temu kratkočasna:

Življenje ni otroška igra. Pisanje romanov prav tako ne. Ne, res ne. Je vous donne ma parole d'honneur, da ni. Nikakor ne. To poudarjam tako zelo zato, ker mi je ravno prišlo na misel, kako je pred leti tista generalova hči...

Tu pa tam so morali dobiti samotarji v svojih celicah, menihi v svojih srednjeveških samostanih, samotni modreci, znanstveni raziskovatelji in reformatorji nenadna razodetja o profanem svetu; razodetja o njega površni sodbi, ki je bila tako žaljiva za te duše, ki so se docela predale lastnemu trudapolnemu delu za stvar, za religijo ali znanost ali morda odpoved ali pa za umetnost, pa najsi je to bila zgolj umetnost šaljivca ali piščalkarja. In tako je prišla tista generalova hči k meni — ali prav za prav ena izmed generalovih hčera. Bile so namreč to tri samice, vse enakomerno stopnjevane starosti. Vodile so skupaj v soseščini majhno posestvo, kjer so se udejstvovalle bolj ali manj po vojaško. Starejša se je borila zoper slabe manire vaških otrok in je naskakovala vaše matere, da bi si priborila poklone. To se mora zdeti vsakomur brezplodno razsipavanje energije, a bila je vsaj borba za idejo. Druga hči — tista namreč, ki je nosila trd ovratnik — pa je neprestano švigala po okolici in patroljirala naokrog, in ta dama je bila, ki je pri nekem takem rekognosciranju prodrla do moje pisalne mize. V resnici je samo moji ženi napravila miroljuben popoldanski obisk, a s svojo običajno marcialično odločnostjo je vstopila z dolgimi koraki v mojo sobo, vihtela pri tem svojo palčico... ampak ne, ne smem pretiravati. To ni moja stvar. Jaz nisem humorist. Da povem torej čisto po pravici: natanko se spominjam, da je imela palico, ki bi jo lahko vihtela.

Moje hiše ne obdajajo jarki in okopi. Okno moje delavnice je bilo odprto, vrata prav tako, da je svobodno mogel v sobo ta najboljši prijatelj mojega dela: topli, tihi solnčni žarek širokih travnikov. Neskončno blagi so ležali pred menoj, a jaz — odkrito rečeno — že cele tedne nisem vedel več, ali obseva zemljo solnce in ali zvezde še krožijo po svojem predpisanem tiru. Pravkar sem nekaj svojih dni, ki mi jih je naklonila usoda, posvečal zadnjim poglavjem svojega romana «Nostromo», fantazije polne, a resnične povesti z morske obale, o kateri se tu pa tam še kedaj govori, in sicer v prijaznem zmislu; pogosto v zvezi z besedo «neuspeh» in pogosto v zvezi z besedo «čudovito». O tem protislovju si jaz ne lastim nobenega mnenja. To je eno izmed tistih spornih vprašanj, ki se ne dajo nikoli rešiti. Jaz vem samo, da sem se že dvajset mesecev odrekal najnavadnejšim slastem življenja, ki so dodeljene vsakemu najponižnejšemu bitju tega sveta, ter se kakor očak z Bogom boril za svojo stvaritev: za koščke zemlje na kopnem, za temo Tihega zaliva, za luč nad večnim snegom, za oblake na nebu, za življenski dih, ki sem ga moral vdahniti postavam môž in ženâ, Romanov in Germanov, Judov in Arijev.

To so nemara velike besede, a drugače se dá težko označiti notranjščina in duševna napetost stvariteljskega udejstvovanja, pri katerem so duh, volja in vest vpreženi v najvišji meri, in sicer vsako uro, dan na dan, daleč od sveta, ločeno od vsega, kar nam življenje dela zares ljubo in prijetno — to je nekaj, kar se dá primerjati edinole s tisto nikdar končano muko in naporom, ki ga pretrpi, kdor hoče v ostri zimi obkrožiti Kap Horn v zapadni smeri. Kajti to je tudi borba človeka z močjo stvarnika v popolni ločenosti od sveta, brez udobnosti in življenskega ugodja; samotna borba z grizočim čuvstvom lastne onemoglosti zoper porazujočo premoč; in vse to za plačilo, ki s storjenim delom ni v nikakem razmerju, samo da človek doseže eno samo dolžinsko stopnjo. In vendar ti te stopnje, če si jo dosegel, ne odvzame živ krst na svetu. Solnce in zvezde in oblika zemeljske oble so priča tvoje pridobitve, medtem ko je prgišče knjižnih strani, najsi so še tako potekle iz tvoje lastne krvi, samo dvomljiva in sporna pridobitev. Na, tu imaš: «neuspeh» — «čudovito»: zdaj lahko voliš, nemara oboje ali ničesar — saj to so samo krpice papirja, ki so se ponoči komaj zaznavno šušljaje nafrfotale kakor snežinke, ki jim je usojeno, da se pri velikem snežnem metežu raztope v solncu.

«Dober dan!»

Tako je pozdravila generalova hči. Jaz ne čujem ničesar — ne šuma ne korakov. Le minuto poprej me je objela predslutnja nečesa neprijetnega, občutje neke moteče me prisotnosti — ta edini opomin in nič drugega, nato pa je prišel zvok tega glasu in pretres kakor od strašnega padca iz silne višine — od padca, recimo, z najvišjega tistih oblakov, ki so se narahlo vili nad travniki v tihem zahodniku onega julijskega popoldneva. Seveda sem se spet naglo osvestil, z drugimi besedami, skočil sem s stola, omamljen in prepaden — sleherni živec mi je še trepetal od muke, da so me iztrgali iz sveta in me treščili v drugega — ter sem vljudno odvrnil:

«Ah, dober dan! Ne bi hoteli sestiti?»

Res, to sem odvrnil. Ta strašni, a v istini docela resnični spomin lahko pove več kot bi mogel povedati cel zvezek Izpovedi à la Jean Jacques Rousseau. Predstavlja si kdo! Nisem zakričal nad damo, tudi nisem jel premetavati pohištva; nisem se vrgel na tla in ne bil okrog sebe in si tudi na noben drug način nisem dovolil naznačiti strahotne veličine te katastrofe. Ves del sveta Costaguana (zemlja, kjer se odigrava moja povest, kot se bo kdo spomnil), možje, ženske, kopna zemlja, hiše, gore, mesto, Campo (vsako opeko, vsak kamenček sem lastnoročno postavil na njih mesto); celokupna zgodovina, geografija, politika, finance te zemlje, bogastvo Charlesa Goulda srebrnih rudnikov in prelest prekrasnega Capataza de Cargadoresa, čigar ime je, zakričano v noč, (doktor Monygham ga je čul nad svojo glavo — v glasu Linde Viole), je še po njegovi smrti vladalo nad temnim zalivom, ki je čuval svoje pridobljeno blagostanje in ljubezen — vse to se mi je zrušilo z oglušujočim ropotom. Imel sem občutek, da ne bom nikoli več mogel pobrati teh kosov — v istem trenutku pa sem rekel: «Ne bi hoteli sestiti?»

Morje je najkrepkejše zdravilo. Saj se vidi, kaj doseže šolanje na osmerokrovniku navadne trgovske ladje. Ta dogodek bi moral marsikomu služiti v to, da bi spremenil svojo sodbo o angleških in škotskih mornarjih (teh toliko zasmehovanih ljudi), ki so dodobra opilili moj značaj. Kdor ne pozna mere, ni za rabo, a ob tej katastrofi sem po mojem mnenju napravil preprostom naukom teh pomorščakov vso čast. «Ne bi hoteli sestiti?» — «Bravo!» sem moral vzklikniti pri sebi. Ona je sedla. Njeni pogledi so veselo brodili

po vseh kotih moje sobe. Popisani papirji so ležali na mizi in pod mizo; s kupa za tisk godnih rokopisov na stolu je odfrfotalo nekaj listov v daljne kote; živi listi so bili to, od črtanja ranjeni listi, mrtvi listi, ki bodo zvečer spaljeni — razvaline okrutnega bojišča po dolgem, dolgem in obupnem boju. Dolg! Verjetno je, da sem mnogokdaj šel spat in prav tolikokrat vstal s postelje. Da, verjetno je tudi, da sem marsikdaj spal, in jed, ki so jo postavili predme, zaužil in ob primernih prilikah zmiselno govoril s svojo rodbino. A nikoli se nisem zavedal enakomernega potekanja vsakdanjega življenja, ki ga mi je tiha, budna, neumorna ljubezen napravila lahko in brezšumno. V resnici se mi je dozdevalo, ko da sem neprekinjeno vse dni in noči presedel pred to pisalno mizo, obdan z razvalinami obupne borbe. Dozdevalo vsaj se mi je tako, brezmejna utrujenost mi je govorila, ki mi je s to prekinitvijo zdajci stopila v zavest — tudi strašna iztreznjenost, ki popade duha človeka, ki nenadno spozna brezkoristnost ogromne naloge in ga hkratu objame neka telesna izčrpanost, katere ne pojasni nikaka navadna mera fizičnega dela. Jaz sem na ladji pod krovom nosil na svojem hrbtu vreče žita, ki so bile tako težke, da so me s svojo težo pritiskale skoro k tlom, od šestih zjutraj do šestih zvečer (s samo poldrugo uro odmora za južine), jaz bi to moral vedeti. In jaz ljubim pisateljjevanje. Visoko čislam njega čast in zelo sta mi pri srcu njega dostojanstvo in ohranitev prisrčnosti v njegovi službi. Najbrže sem bil jaz prvi pisatelj, ki ga je ta kaj prikupno opravljena dama zasačila pri izvrševanju njegovega poklica, in mučilo me je, da se nisem mogel več domisliti, kdaj sem se prvič oblekel in kako. Vsekakor so glavne zahteve pač bile izpolnjene. K sreči mojega doma je spadalo tudi dvoje sivomodrih budnih oči, ki bi že bile skrbele za to. A dozdeval sem se sam sebi — počemu, ne vem — tako zamazan kakor kak »lepero« iz Costaguane, potem ko se je ves ljubi dan rval po cestah, od temena do peta ves razmršen in raztrgan. Bojim se, da sem kaj trapasto mežikal v tisto damo. To vse je gotovo bilo jako kvarno za čast pisateljjevanja in za ohranitev dostojanstva v njegovi službi. Nerazločno sem videl skozi vzburkani prah mojega razrušenega sveta, kako se je mila gospodična z nalahno oveseljenim obrazom razgledovala po sobi. Pri tem se je smehljala. Čemu, za božjo voljo, se je smehljala? Nato je pripomnila tako po strani: »Bojim se, da sem vas motila.»

«Nikakor ne.»

V dobri veri je sprejela moje zagotovilo. Saj pa je bilo tudi resnično. Motila! To je seve lahko reči! Pripravila me je ob najmanj dvajset človeških življenj, od katerih je vsaktero bilo neizmerno resničnejše in polnejše nego njeno, saj so to bili ljudje, ki so jih vznášale strasti, ljudje, ki so imeli svoja prepričanja, zapleteni v državnotehtne reči, ustvarjeni iz moje lastne substance in so stremeli proti skrbno sestavljenemu smotru.

Pomolčala je nekaj časa, nato je dejala z zadnjim pogledom naokoli po bojnih razvalinah:

«In vi sedite tukaj in pišete svoje... svoje...?»

«Jaz — kako? O, saj! Ves dan sedim tukaj.»

«To mora biti res prekrasno!»

Ker nisem bil več posebno mlad, sem se bal, da me bo zadela kap, a gospodična je pustila na vrtu svojega psa, in moj pes, ki je patroljiral po travniku pred nami, ga je zagledal od daleč. Kakor pušica se je spustil na tujega psa, in vrišč oglušujočega boja, ki je zdajci prekinil tišino, bi zadoščal, da bi pognal v beg najhujšo pretečo kap. Pohitela sva ven in ločila pogumni živali vsaksebi. Potlej sem povedal gospodični, kje bo našla mojo ženo — naravnost

okrog vogala pod drevjem. Pokimala je in odšla s svojim psom ter me pustila, da sem obstal prestrašen pred smrtjo in opustošenjem, ki ga je napravila s tako lahkim srcem, in še mi je zvenel v ušesih strahovito poučni zvok njene besede «prekrasno».

Vzlic temu sem jo kasneje spremil, kakor se je spodobilo, do vrtnih vrat. Naravno, da sem hotel biti vljuden; kaj pa je dvajset človeških življenj samó v romanu, da bi človek zavoljo njih smel biti neolikan z žensko? F. A.

«Svobodna mladina.» Alfonz Gspan, slušatelj filozofije in po milosti svojih nekritičnih tovarišev tudi urednik «Svobodne mladine», se je v 1.—2. številki tega lista izvolil z nekim ošabnim in grdim pisanjem obregniti óbme. Kar pavšalno besediči o slovenski kritiki, o literarnem špekulantstvu, o moji «previdnosti, neodkritosti, nezmožnosti» (kakor da so Gspanove zmožnosti aksiomatično evidentne), o političnih in familijarnih ozirih — vse to mene ne zanima. Dejstvo je namreč, da je uredništvo «Ljubljanskega Zvona» Gspanove netaleantirane in nezrele pesniške produkte, ki mi jih je ponujal, doslej vedno molčé ignoriralo.

Neposreden povod tega «satirično-kritičnega» napada je dala Gspanu moja nepovoljna ocena njegove neuspele redakcije pesmi Srečka Kosovela (cfr. Lj. Zvon, 1927, 11. štev.). Zato piše: «Takrat, ko je Srečko Kosovel ustvarjal — takrat, ko je živel v težkih materijalnih prilikah, ki se v njegovih pesmih neprestano zrcalijo — pa jih gospod Albrecht ni omenil, je večkrat stal pred Zvonovimi vrati...» To ni resnica! Kot se dobro spominjam, je bil Srečko Kosovel v uredništvu «Ljubljanskega Zvona» samo dvakrat in je, v prvih začetkih svojega razvoja, ponudil listu tri, štiri svoje manj značilne pesmi, izmed katerih je «Ljubljanski Zvon» leta 1925. priobčil eno. Nato se pesnik ni več oglasil. Pač pa sem na recitacijskem večeru v šentjakobskem gledališču leta 1925., kjer bi še slepec lahko opazil nebotično superiornost Kosovelovo iznad ostalih njegovih vrstnikov, Gspana et consortes, spontano povabil pesnika na sodelovanje, ki se je temu vabilu rad odzval. Da pa je pesnik naravnost skrival svoje najlepše in najintimnejše stvari celo pred svojimi vrstniki in sorodniki, je dovolj znano in tudi Gspan prav dobro ve. Iz pesnikove ostaline pa sem priobčeval tem raje, ker nisem posebno zaupal redakciji Gspanovi, ki je res prezrl marsikak biser in ga nadomestil z manjvrednim blagom, ker je morda sodilo v njegov «sistem». To je vse. Kar modruje Gspan na podlagi svoje neresnice, je torej golo podtikanje in nevredno sumničenje. Glede mojega izraza «Rilkejevi epigoni» pa moram priznati, da res nisem mislil Gspana; zakaj Gspana po njegovih pesniških zmožnostih ne morem prištevati niti med epigone. Vsekakor bo moral, preden se zopet oglasi, Gspan s svojim delom dokazati, da sploh je. Doslej je njegovo ime v slovenski književnosti prazen zvok.

*

Odlika in naravnost dolžnost «Svobodne mladine» je, da je borbena in impetuozna. Za borbo pa je treba moči in vesti. Z orožjem, kakor so klevetanje, podtikanje, neresnice in pavšalno psovanje, se slovenski stvari gotovo ne služi. Taka mladina piše sebi in svojemu narodu pogin. F r a n A l b r e c h t.

Slovenskim pisateljem! Slovenska Matica namerava za leto 1929. obnoviti «Knezovo knjižnico». V ta namen vabi slovenske pisatelje, da ji pošljejo do 1. novembra 1928. leta rokopise poljubne pripovedne vsebine na običajen način: z geslom pri spisu in s svojim imenom v posebnem pismu.

Urednikov imprimatur 11. februarja 1928.